

O GOTOVČEVOJ ZABRANJENOJ VJEČNOSTI

*Ušutkajte pjesnika
I bit će manje riječi među nama
— Manje slučajnog sjaja,
Manje tajanstvenog leta...
Sigurniji bit će trenutak,
A izgubljeno bit će doba.*

Rekao bih odmah: bit će teško mojim krilima stići let ove riječi i živim dodirom taći, oživjeti profetski glas iz tamnine. Velim: mojim krilima! Bojim se svog intelektualizma pri ovakvu poslu. Pa ipak, kadikad mi se čini kako sam blizu ove šarne duge i kako neposrednost njezina budi i moje izvore. Predat ću se, stoga, ovim mojim »kadikad trenucima«, što ih posvećuje ona, vječnost, oživjela u meni pred ovom knjigom. Mogao bi to, držim, biti i pravi susret. Toliko mi se toga zaiskrilo ovim tekstom. Ali, je li vječnost nama svima ista? Znam, ona guta sva vremena i sve prostore, oplođujući svaki tren što ga dirne, svaki čas u kojemu izgara naša bit i naše biti.

Prva je to zbirka iz tamnice u našoj hrvatskoj literaturi, pa stoga, krije određenu, znanu nam već, opasnost olakog iskorištavanja te tragične okolnosti, ali kao i ona sama, ta riječ, i mi ćemo se nastojati čuvati tog i takva puta. Vrijednost je njezina u drugim sferama, a te vrijednosti su i dovoljne da riječ ta iskaže svoje stvaralačko lice. Zbog toga ću se i sâm prepustiti neposrednije onom kriteriju, koji je sâm autor istakao u naslovu: vječnosti. Ona će biti naš voditelj. I sasvim je prirodno što se zato ovdje moramo zapitati: pa dobro, ali što je i tko je taj apsolutni princip, ta vječnost. Dante kaže: »Vječnost je životni čin beskonačnog intenziteta«, a Chevalière misli: »Vječnost je savršena integracija bića u njegovo počelo...« Tvrdio sam i ja sâm nekoć: »Na autentičan, živ do-

življaj odjekuje čovjek svim svojim bićem, dakle: vječnošću«. Jer nema stvaralačkog čina, odnosno doživljaja, ako se nije susreo s vječnošću. Pa i sâm naslov zbirke *Zabranjena vječnost* čuva u sebi tu riječ.

Na širokoj panorami našega suvremenog lirskog izraza prisutne su najrazličitije struje i među-struje, ali ne bi se moglo zatajiti, da se on osjeća posve slobodan u tom prostoru: od ekspresionističko-nadrealističkih i simboličkih strujanja, sve do onih najsuvremenijih kada se riječ posve odvraća od izvora, tražeći u sebi samoj prostor za čisti, najčišći oblik-izraz. Vlado Gotovac nije se priklonio ni jednom od tih pravaca, naprotiv: moglo bi se reći da je njegov sluh, da sluh, bio i ostao otvoren svim izražajnim mogućnostima koje uskrusuju dodir s vječnošću. Ona, vječnost, posljednji je kriterij njegova izraza.

Bilo je govora u nas i o prenamaglašenom Gotovčevu filozofskom intelektualizmu koji umrtvljuje njegov poetski impuls; upravo ova knjiga pokazuje kako je pod okriljem vječnosti dao filozofskom intelektualizmu profetski dah. Tek tako je on našao svoj pravi put. Na tom drumu sve izgara. Možda ne bi trebalo zanemariti činjenicu da su lepoglavske zidine uvjetovala najozbiljniji njegov susret s vječnošću, te mu tako omogućile izbor tema i superioran odnos prema formalno estetskim strujanjima (*Prihvaćen izbor*). Od jednostavne, kadikad gotovo prozne dikcije, pa do izuzetno nadahnutih vizija kreće se on posve slobodno. I riječ ga sluša.

Čelična škripa noći: ponor u lancima.

Šaranski, naša patnja ne smije

Uništavati druge! Bijela visina u snu

Naša je ostavština! ...

(Likantrop kao sfiga)

Tamnica: Antropološki laboratorij ništavila

— *Veliko učilište primata — Lokve potopa*

— *Noć ugašenih duša — Samoća nepostojanja.*

(Uznički presjek)

Gotovo kubistička vizija s raznih stajališta viđena. Struktura samih kratkih misaonih udara slikovito izraženih. I tada, odjednom, jednostavnost obične dikcije što svijetli isijavajući naivnu humanu tragičnost:

Ja nisam zavjerenik izgorenog pogleda:

Meni si lijep, Mjeseče, večeras!

I dobro mi je što te vidim ...

Ti ćeš sve do zore

*Moj vodič kroz ponor biti
I kazaljka visine...
Mjeseče, ja bih umro od srama,
Kad bi me se netko bojao!*

(Triptih s ruba jezika)

»Svjetlost vođena od mraka kroz riječi.« Hod na prstima oko ljudskosti u »ledu njegova slučaja«. Iskrsavale su tako bajke, sjećanja što su se zadržavala u svijesti i svjetlucala u noći: sve ponoseno poetskom asocijativnosti u kojoj se mjeri samo vječnošću, tišinom, olujom, šutnjom, tajanstvenošću i nebom:

*Ove su riječi mrtvi slučaj;
Puste špilje.
Ove su riječi ni o čemu;
Ničije.
Ove su riječi prazna rupa,
Rupa u svemu,
Nijema rupa,
Glatka,
Sve crnja.*

Iznad njih treperi nevina tajanstvenost.

(Ove su riječi nesvjestica zemlje)

Časovi potpune tame, kada riječ gubi sebe i rupa sve crnja — praznina, *guta sve*. Ali i tu treperenje nevine tajanstvenosti *spasava sve*. Ona je nad njom, nad nijemošću.

Posebno sam se zaustavio na *Bajci o mojoj tetki*. Tu se otkriva pučko, seljačko postojanje, ono življenje što ga zacrtavaju stara imena mjesta — Korita, Vinovo Gornje, Prisika i brdo Malovan — sve zavičajna imena koja su zatvorena uskim horizontom, gdje žive svoj mali život: tetka, djed Grgo, grmuše, staje, i visoko gore on, Mjesec. U tom se sitnom kozmosu mijenjaju noć i dan, jutro i suton, godišnja doba, kao u igri, ali ona, vječnost sama, ugnijezdila se tu i tka bajku, prozirnu i laku tako da se priča sluša, da joj se posvema predajemo i s njom putujemo u beskonačnost:

POČETAK:

*Moja tetka Miškinova Ivuša
Pjevuši: to je pjena svježeg mlijeka.
Ona je dobri zvonar visina nad Koritima.*

SADRŽAJ:

.....
Moja tetka Ivuša —

Potkova s praga:

Obrve joj kao krila

Nose usnulo čelo: pojedinost neba!

Ona je ptica grmuša.

Carinikova raja.

A malo dalje, sa zrcalom lokve,

Djed Grgo i volovi

Za Mjesecom kopne.

.....
Zvijezde otvaraju ponore u našem gaju

Oni tinjaju kao vilinska ognjišta

U djevojačkim srcima ...

.....
I težak zrak pritiska Blaževića staju ...

Zaboravljena pojedinost mjesečine,

Zamrznuta u noći,

Osvjetljava stazu pastiru mrtvog stada ...

Dok Malovan nad kućama leži

Kao usnula oluja ...

KRAJ

Čin je stiška istina: Miškinova grmuša

U letu postaje pukotina tajne — moja tetka Ivuša.

Ova je vječnost i laka i široka: neizmjerena je. Ona povezuje daleko s onim što je neposredno uz nas, ali ne samo prostorno, nego i vremenski. Skuplja, zatvara područja realnosti i duha, sadašnjosti, prošlosti i budućnosti u cjelovit kozmos. Vidovi su njezini mnogi, pa sve ono, dakle, što poetski jest i ono što još može biti. Ništa se ne gubi u njoj. Kada jest, ona je sve.

Riječ je to o najobičnijoj, gotovo beznačajnoj ženi, blizoj karakteru kneza Miškina. Ne, nije ni knjeginja, ni knjeginjica — ona je glas zvona nad Koritima, šum glasa što se smjestio u njezinom imenu; ali gle, gle, ona i pjevuši, pa je odmah sva u lepršavu letu grmuše. U vječnost je odlepršala Ivuša, ona »što je od roda putu jezika i toplih kožuha«, a i njezina se slika kadikad javlja:

»Obrve su joj kao krila što nose usnulo čelo: pojedinost neba!« Nego tu, u toj dubini vječnosti, eto, i »djed Grgo i njegovi volovi«, dok ono, raskriljeno brdo Malovan, leži nad kućama »kao usnula oluja«. I kad ne bi bilo te zagluhle oluje bajka bi bila značajno osiromašena.

Vez na japanskoj svili: toliko je ta bajka prozirno lagana i čista.

Osjeća se kadikad u ovoj lirici kao da je iz daljine napaja nadrealistička artistska mehanika, ali mnogo je prisutniji simbolički smisao za slikovitost, dok je ritam slobodan, više unutarnji nego vanjski. Sâm pjesnik kaže: »Nikad se nisam skanjivao upotrijebiti pjesmu. Ona je posve ljudska kap vječnosti nedogledno zaposlena.« Dakle, ništa njoj nije tuđe što nosi ljudski karakter.

Naglašavam posebno smisao za psihološki portret (*Balada o poznavanju Pirjevca*). Sâm sam malo poznavao ovog »junaka našeg doba.« Moja zapažanja izražavaju Gotovčevi stihovi tako da ih i u ovom kratkom napisu moram navesti:

.....
*Treći put je s vrata svom anđelu
 Bezglasno micao usnama:
 Pozdravljajući smrt
 U svojim slikama izgubljenim po tami.*

*I nije nam uspjelo postojati:
 Nije bilo takvog mjesta.
 Samo prazna komedijantska pauza
 U kojoj Anfion nosi kamenje za Tebu.*

(Bilješka za jednu autobiografiju)

I naposljetku nema riječi koja može zamijeniti nju, vječnost, jest, ali bezazlenost je svakako jedna od onih koje su joj vrlo blizu, pa ću i završiti s tim, s tom bezazlenošću:

.....
*Faulkner je o meni rekao:
 Neki su ljudi suviše bezazleni
 Da bi sebe sami zaštitili.
 Krleža mi je uzviknuo: Ti si lud!
 Ubit će te!
 Ali bezazlenost je sve što mogu učiniti.*

(Bezazlenost)

Petar Šegedin